

MUSIKA ELKARRIZKETA

Esteban Irusta

Oñatiko Parrokiako musikari organista

Elkarrizketa Zubixaren eskutik

91 urte dituela, Estebanek buru-argitasuna, sentsibiltatea eta musikarekiko maitasuna mantentzen ditu oraindik, haurtzarotik harekin batera etorri izan direnak. 1934an Munitibarren (Bizkaia) jaiota, gerra zibilaren oihartzunak, ondoko berreraikuntzaren urteak eta Oñatiko loraldi musikala bizi izan zituen: herri bat non erlijio-arteak eta organoek hainbat belaunaldi markatu baitituzte. Harekin hitz egin dugu bere ibilbideaz, organoarekiko grinaz, munduaren ikuskeraz eta desagertu nahi ez duen tradizio baten etorkizunaz.

Haurtzaroa eta gerrako oroitzapenak

“Nire herria eta Gernika egun berean bonbardatu zituzten. Lehena bigarrenetik 13 kilometrora dago doi-doi, eta anai-arrebek kontatzen zidaten nola jausi ziren bonbak Arbatzegiko San Bizente elizaren gainera. Ni oso txikia nintzen (bi urte eta erdikoa bakarrik), baina zuloak, beldurra eta gauzaturiko kaltea gogoratzen ditut. Gernika erabat suntsituta gelditu zen; irudi hori ezin da ahaztu.”

1934ko abenduaren 26an jaioa, Esteban aldi berean gerraren hondakinen eta amaren kantuen artean hazi zen. “Emakume hark musika bihotz-bihotzez bizitzen zuen. Bederatzi seme-alabarekin alargundu zen, eta egun osoa kantuan igarotzen zuen. Uste dut musikarekiko zaletasuna harengandik etorri zitzaidala.”

Lehen urratsak musika munduan

“Hamar urte nituelarik etorri nintzen Oñatira, non ene osaba Luis Mallea baitzegoen (Buenos Airesen 1939an Lagun Onak Orfeoiaren sortzaileetako bat izan zena, euskal emigratzaileekin osatua), ene anaietako bat hemen ere bizi zelarik. Etxean musika-tradizio guztiz sendoa genuen. Txikitatik entzuten nuen jendea kantuan eta jotzen, musika bizitzen.”

“10-11 urterekin hasten zen solfeoa eta kantua ikasten. Gero, beste mutiko batzuekin batera, pianoarekin hasi nintzen. Ondoren harmoniuma eta organoa etorriko ziren. Komentuan organista onak zeuden, eta liluratzen ninduen haien jotzeko modua entzuteak. Bestalde, egunero intonatzen zen kantu gregorianoa.”

Bere familia Agustindarren komentuekin lotua egon izan zen (komunitatea sortu zen une beretik), eta ingurune honek markatu zuen bere patua. “Komentuan musika ugaria egiten zen. Ekitaldi liturgiko guztiak kantu eta organoz lagunduta egiten ziren. Giro musikal zoragarria zen: Oñatin duela zenbait mendetatik organogileak eta organistak egon izan ziren, beraz, alde guztietan musika arnastu egiten zen.” “Han sortu zen nire musikarako bokazioa.”

Organoaren eta Bachen aurkikuntza

“Entzun nituen lehen obretako bat Bachen Re minorreko Toccata eta Fuga izan zen. Soinu harekin maitemindu nintzen. Pieza hura entzun nuen unetik beretik organoa jo nahi nuen.”

Lehenago esan den bezala, Estebanek hamar urte zituenean pianoarekin hasi zen, eta hamazazpirekin jada organoa jotzen zuen. “Handik sortu zen guzti-guztia. Lesakan, non denboraldi batean destinaturik egon bainintzen, giro musikal itzela zen. Han ezagutu nituen ahots-maistra María Teresa Hernández Usabiagak prestaturiko abeslariak eta Pepito Yanzi musikari handia, ezkontza askotan laguntzen zuena. Garai hartan musika bizirik zegoen herrietan.”

Organista lanetan egindako jardunbidea

“Oñatin urte askotan jo izan dut, baita Lesakan, Donostian eta beste hiri batzuetan ere. Oñatiko abesbatzari lagundu nion, datorren urtean 60 urte beteko dituen. Donostiako Santa Marian Madinaren obra bat eta Nicanor Zabaletari eskainitako sonata bat jo nuen.”

Bere jarduerak Espainiatik kanpora ere eramanean zuen: “Austriara bidaiatu nintzen, San Florian monasteriora, non Anton Bruckner konpositore handia organista izan baitzen. Bertan zenbait aldiz jo nuen; leku ikusgarria da. Baten batzuek esaten dute Bruckner, Beethovenen ondoren, sinfonistarik hoberena izan zela.”

Oñati, mundua eta irekitasun kulturala

“Komeni da garai hartan komentua bisitatu zuten musikoei erreparatzea. Hauen artean Aita Donostia eta Licinio Refice aipatu nahi ditut, maiz interpretatzen genituen lan batzuen egileak.

Aita Donostiari buruz gutxi dago esateko, pertsonaia ezagun-ezaguna baita. Aitzitik, Licinio Reficeri dagokionez, nabarmendu behar dugu berak konposaturiko meza asko kantatu ohi genituela, nahiz eta musikari hau ezagunagoa den bere Salve ospetsuagatik, abuztuaren 14 guztietan Donostiako Santa Maria elizan Orfeón Donostiarrak interpretatzen duena.

Nazioartean izen handiko beste musikari bat izan zen Nicanor Zabaleta arpa-jotzailea, Oñatin bi aldiz egin zituen interpretazioak. Gizon honek harreman berezia zuen Laterandarrekin, bere aitak berak gaztetan haiekin estudiatu baitzuen.

Halaber, José Azpiazu gitarra-jotzaile oñatiarra ere etorri ohi zen komentura ospakizun batzuk alaitzera. Geroago ere, Genovara joana zelarik, hiri hartan gitarra-katedra sortu zuen.

Lesakara organista bidali nindutenean, konturatu nintzen ezen, herri txikia bazen ere, tradizio musikal handia zuela. Musikari handi hauek ezagutu nituen, bertakoak zirenak: Miguel Etxebeste eta Luis Taberna, organo-kontzertistak; Pascual Olabe, konpositorea; eta Pepito Yanzi, Los Xey taldeko akordeoilaria. Halaber, Tolosako Feliciano Beobide musikaria, Miguel Etxebesteren arrebarekin ezkontuta zegoena.”

“Kanonigo erregularren komentua fundazio italiarra izan zen, Erromari lotua. Erromarekiko harremana oso garrantzitsua izan zen betidanik. Kanonigoak Erromara ikastera bidaltzen zituzten, baina baita Frantziara, Ingalaterrara edo Lovainara ere. Oñati herri txikia izan arren, lotura estua mantentzen zuen Europako kulturarekin.” Estebanek gogoratzen du kanonigoek nola zeukaten bizitza intelektual bizi-bizia:

“kideak ezagutu nituen Lovainan ikasten zutenak eta beste batzuk Frantziatik etorriak. Hango bisitak ere jasotzen genituen. Austria zailagoa zen hizkuntzagatik: alemaniera konplikatu zen, baina batzuek mintzaira hartaz hitz egiten zuten. Ni aski bidaiatu nintzen: lehengusu bat nuen Erroman ikasi zuena, eta berarekin uda batzuetan Austriara joaten nintzen. Han ezagutu genituen monasterioak zeinetan Bruckner organista izan baitzen eta lurperaturik baitago. Esperientzia zirraragarria zen.”

Orainaldiari buruz, Estebanek zera hausnartzen du, orokor apur batekin: “Lehenago munduari irekiagoak geunden. Gaur gazteak asko bidaiatzen dira, bai, baina batzuetan burbuila baten barruan bizi dira. Bada jende ona, noski, baina ez naiz baikorregia gaur egungo egoerarekin.”

“Arantzazu” poema eta kontzertu handiak

“Esan behar dut ez nuela soilki bakarkako kontzertuak eskaintzen jardun. Aitzitik, urte askotan zehar Oñati Abesbatzari lagundu izan nion, batzuetan beste koru batzuekin indartu behar zena (Elgoibargoarekin, Burladakoarekin edo Lesakakoarekin, esaterako), exijentzia handiko lanetan: adibidez, Aita Madinaren Aránzazu Poema. Konposizio hau bereziki zorrotza da bai abesbatzarentzat bai organistarentzat, zeren Madinak orkestrarekin edo organoarekin lagunduta jotzeko aukera ematen baitu.”

Madriren izandako ustekabe bat umorez gogoratzen du: “Organoa modernoa zen, erregistro elektronikoekin. Guztia programatuta utzi nuen eta, kontzertuaren aurretik, abesbatzako norbaitek teklak ukitu zizkidan eta konbinazio guztiak ezabatu! Den-dena inprobisatu behar izan nuen!”

“Oñatiko abesbatzari lagundu nion euskaldunen San Inazio elizan. Han jo genuen Arantzazu Poema, basilika berriaren ohoretan konposatua (atzo bertan bete ziren 68 urte bere inauguraziotik): Bilboko Orkestrak eta Donostiako, Oñatiko eta Arantzazuko abesbatzek parte hartu zuten.”

Oñatiko organoak

Oñatiko Eliza eta komentu guztietan daude organoak. Handienak eta bikainenak parrokiakoa eta Arantzazukoak dira. Duela urte batzuk, parrokiakoak fumigazioa jaso zuen, baina akats batzuen ondorioz, erregistro batzuk erabilezin bihurtu ziren. Une honetan, proiektu bat martxan dago konponketa oso bat egiteko, balio handikoa delako.

Organo hauei gehitu behar zaie auzo guztietan dauden harmoniumak, bertako jai egunetan erabiltzen direnak. Denak egoera onean daude. Oñatiko organoez aparte, Lesakan nengoela, inguruko herrietako organoak ere jotzeko aukera izan nuen. Baita Bizkaiko batzuk ere.

Tartean, Bilboko katedralakoa eta San Antongoa, Lekeitiakoa, Durangakoa, Iurretakoa, Lemoizkoa, Gorlizkoa, Urkiolakoa, Gernikakoa, Arrazuakoa, Markinakoa, eta nola ez, neuk oparitako Munitibarkoa. Eta Gipuzkoan, Donostiko Santa Maria eta San Bizentekoa, Arrate eta Loiolako Santutegikoak, Arrasatekoa, Bergarakoa, Eskoriatzakoa, Eibarkoa, eta abar.

Corcosteguiaren aldaketak eta berrikuntzak

“Organoak soinu hobea egiten zuen bere jatorrizko kokagunean, zeren bi fatxada baitzeuzkan, hodiak aurrealdean eta atzealdean erakutsiz. Baina hormaren kontra ezarri zutenez geroztik soinuaren parte galdu zuen. Hala ere, oraindik presentzia ona mantentzen du.”

Estebanek gogoratzen du organoa jatorrizko lekuan jotzen zuen garaia: “Gaztea nintzen eta haren soinuak liluratzen ninduen: bazen leuna eta zeharo inguratzen zintuena... Orain bestelakoa da, baina elizaren bihotza izaten segitzen du.”

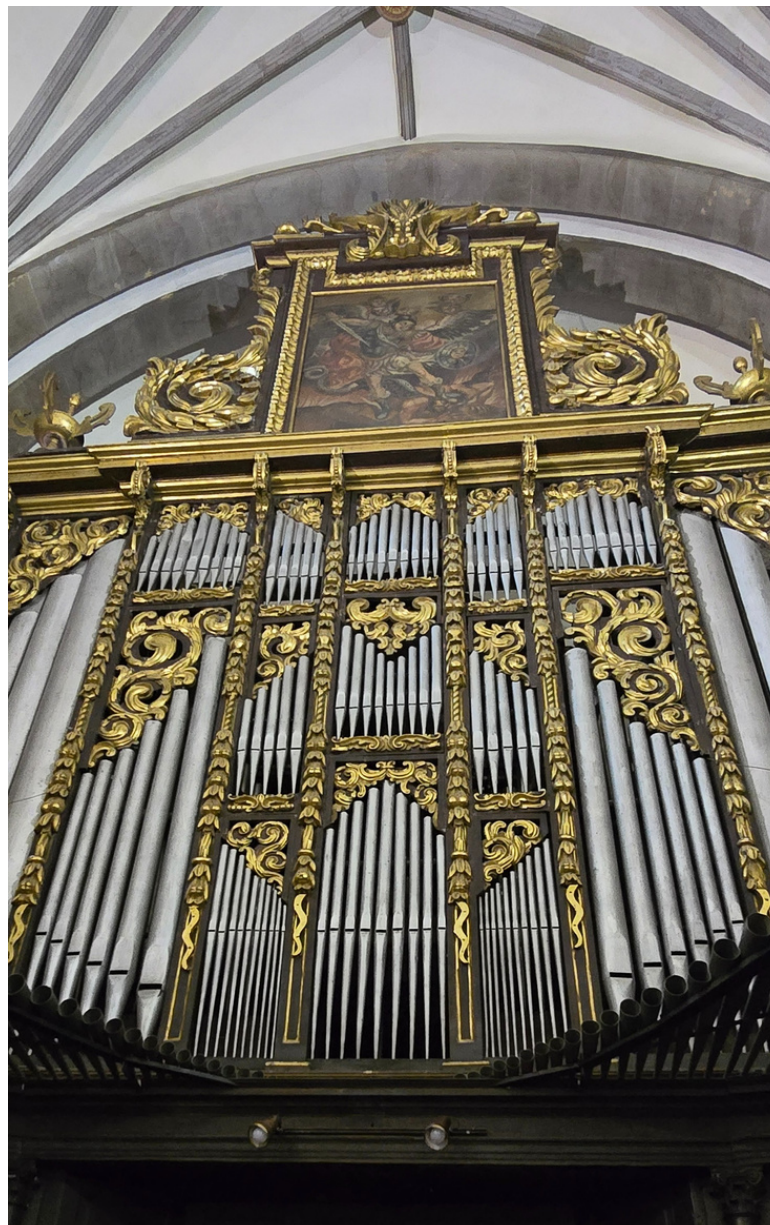
Belaunaldien arteko erreleboa

“Badaude gaur egun musika-eskolak, bai, baina ez dira gauza bera. Badaude gazte talentudunak (koruko neskatxa batek, adibidez, gaitasun onak ditu), baina zenbaitetan ez dute nahi parrokia batekin konprometitu edo lanbide honek eskatzen dituen ordutegiak onartu. Jarraipen falta nabaritzen da.”

Izpiritualtasuna musikan

“Nik beti esan izan dut Bach kanonizatu beharko litzatekeela. Bere musikak goratu egiten nau, espiritualitatetik hurbilago sentiarazten nau. Horrela konposatzeko ezohiko sentsibilitatea eduki behar da.”

Bachez gainera, Aita Madina miresten du oso: “Bere Ave Maria aparteko bitxia da. Guk organoarekin kantatzen dugu, baina badu orkestrarako bertsioa ere. Sentiberatasun harrigarria zuen.”

Beste tresnak eta irakaskuntza

“Bizialdi osoan izan naiz irakasle. Txirula neure kabuz ikasi nuen umeei irakasteko. Donostian eta beste leku batzuetan eman nituen klaseak. Musika beti egon da nire bizitzan.”

Orainaldia

“Jarraitzen dut musika jotzen eta jarraitzen dut bizikletan ibiltzen, nahiz eta orain paseo txikiak besterik ez egin. Lehenago Bergararaino edo Legazpiraino joaten nintzen, orain herrian barna mugitzen naiz soilki. Baina aktibo jarraitzen dut, hori bai.”

Agurra

Fedea, artea eta diziplina uztartzen dituen tradizio baten testigu bizia da Esteban. Bere bizitza osoa organoko tekletan idatzita dago, zeinetan denbora —musika bezala— inoiz ez baita gelditzen...